

COINCIDENȚA CARE SPOREȘTE... AUDIENȚA*

Un scriitor cu mare audiență la public în urmă cu câteva decenii, Alecu Ivan Ghilia îmi aduce, cum scrie în autograful de pe cel mai nou volum al său, **provocarea Moștenirii mătușii Tamara** și mă întreabă dacă „voi avea curajul să-i înfrunt pe confracții structurați pe «alte moșteniri»”, dând «certificat de existență alergătorului de cursă

lungă»“ și cu un umor puțin amar adaugă „Vom trăi încă un secol și vom afla“.

În ce privește „înfruntarea confracțiilor“, vreau să-l asigur pe distinsul romancier că nu mi-am pus și nu-mi pun problema asta în cazul domniei sale, cum nu mi-o pun nici în alte cazuri. Eu văd o cronică sau o recenzie ca pe un gest firesc, individual și nu le raportez numai decât la context, întrucât nu cred că am dat dovadă, cel puțin până acum, de afiliere la vreun grup de interese sau la ceea ce mulți colegi nu se sfiesc să numească

* Alecu Ivan Ghilia, **Moștenirea mătușii Tamara**, Editura „Junimea“, Iași, 2006

„spirit de gașcă“. E adevărat, destui confracți sunt „structurați“ pe „alte moșteniri“, dar asta e problema lor, iar gândul că eu aş putea da „certificat de existență“ cărții și autorului este, desigur, flatant, însă cam exagerat. Un astfel de „document“ cred că trebuie să fie cartea însăși, care – mai este, oare, nevoie s-o spun? – poate rezista săgeților criticii ori, dimpotrivă, poate trece neobservată...

Intens mediatizat într-o vreme, Alecu Ivan Ghilia a intrat după 1989 într-un con de umbră, cum s-a întâmplat cu mulți scriitorii de notorietate.

Fără îndoială că Alecu Ivan Ghilia n-ar fi meritat acest lucru – nu numai pentru că la respectiva răspântie de vremuri avea în spate o operă solidă, însumând romane, poezii, însemnări și reportaje, ci și pentru că aceasta, opera de până atunci, atesta în persoana d-sale un scriitor greu de „marginalizat“ și cu atât mai puțin de ignorat de către critică. Dacă romanul său *Cuscii* (1958, premiat de Academia Română) este discutabil astăzi datorită tematicii (colectivizarea într-o localitate din Moldova) impusă de epocă, un fapt este cert: în cartea cu pricina o „temă distinctă este aceea a sufletului feminin“ (Anton Cosma, în *Dicționarul Scriitorilor Români, D-L*, Editura Fundației Culturale Române, 1998, pag. 100).

Ulterior alte volume (*Un Oscar pentru Ana*, 1982; *Întoarcerea bărbaților*, 1991, ca să ne oprim doar la două exemple) vor avea și ele ca „subiect“ analiza mutațiilor petrecute în sufletul unor femei și de aceea, cum judicios și exact subliniază Mihail Michailov, „interesantă este sondarea psihologiei personajului feminin, cu fluctuațiile ei, descrise minuțios“ (în *Dicționarul general al literaturii române, E-K*, Editura „Univers enciclopedic“, București, 2005, pag. 345) – de unde putem lesne trage concluzia că investigarea sufletului feminin a fost și a rămas o constantă a prozelor lui Alecu Ivan Ghilia.

Moștenirea mătușii Tamara, roman cu un titlu derutant (pentru că a apărut la scurtă vreme după mult-mediatizata „mătușă“ cu același nume a lui Adrian Năstase, implicat, cum se știe, în mai multe scandaluri de presă și în cercetări ale Parchetului General, iar coincidența numelor celor două femei induce în eroare cititorul intoxicaat cu „politichie“ de la posturile de televiziune), se înscrie și el pe amintita linie de preocupări ale autorului, aducând în prim-planul atenției două personaje feminine: mătușa Tamara și nora acesteia, cunoscută în colectivitatea în care trăiește prin porecla Cerboaică.

Acțiunea romanului se petrece la finele războiului într-un târg moldovenesc și descrie relațiile dintre noră și soacră, pe de o parte, și pe cele dintre Tudor, întors de pe front și ajuns primar și soțul Cerboaică, medic ajuns în cercul de elită al doctorilor pe care naștiții i-au recrutat pentru a alcătui un grup de chirurghi puși să experimenteze pe creierele evreilor așa-zisa „lobotomie“ – controlul celulelor nervoase și modificarea lor spre a se ajunge la crearea unei „rase superioare“, la care năzuia să ajungă Hitler.

Pe un alt plan, romanul urmărește și legătura dintre Cerboaică și Tudor, fost iubit din tinerețe, cel care pierduse competiția pentru câștigarea acesteia în favoarea celui alt, a medicului. Tamara, soacra Cerboaică, este o bătrână capricioasă, cu hachițe de om vârstnic, veghind cu strășnicie și cu exagerare uneori ca tână pe care fiul ei i-a

lăsat-o într-un fel de custodie până la întoarcerea lui de pe front să „nu calce strâmb“ și să aibă în totul comportamentul femeii docile, supusă fără crâcnire toanelor ei etc.

Prea devreme rămasă singură prin plecarea soțului la război, ea, Cerboaică, trăiește într-un fel de claustrare autoimpusă, ducând aidoma traiul unei călugărițe. Singura sa consolare este „evadarea în natură“, petrecută sub forma unor plimbări și meditații pe timp de noapte, undeva departe de casa în care traiul îi este din ce în ce mai greu de suportat. Bărbatul ei apare într-o zi cu o ladă de bijuterii luate de la mulții pacienți pe care i-a operat și pe care cu sânge rece i-a trimis la moarte, cu excepția unei evreice pe care îi plăcea, cu sadism, s-o asculte cântând la pian în vreme ce el opera. Bijuteriile sunt, firește, dăruite mamei, alias „mătușa Tamara“, cea care, ca un altfel de Harpagon, se grăbește să le conserve cât mai bine, depunând la bancă respectiva ladă așa închisă cum era, spre a feri bijuteriile de privirile indiscrete ale funcționarilor de acolo.

Părăsit pentru a doua oară după fugitivă vizită a soțului legal, Cerboaică se apropie tot mai mult de Tudor și în cele din urmă cei doi se hotărăsc să se căsătorească. Happy-end-ul nu se produce, însă, fiindcă în acest punct romancierul găsește necesar să complice lucrurile. Dintr-o confesiune făcută Cerboaică aflăm că și Tudor a fost, într-o bună măsură, complice al soțului femeii la crimele produse prin amintitele operații de lobotomie. Odată cu sfârșitul războiului, după ce soțul dintâi a plecat pentru totdeauna cu trupele germane, Tudor este judecat și condamnat la un anume număr de ani de închisoare, mătușa Tamara este găsită ucisă în casa ei (fără a se ști cine a fost autorul crimei), iar Cerboaică se retrage în pădure, la o cabană, proprietate a aceluiași Tudor, cu care a consimțit să se căsătorească într-un al doilea mariaj în care nădăjduia să-și afle fericirea. Cartea se încheie cu întoarcerea bărbatului care și-a ispășit pedeapsa și pe care nu-l mai împiedică nimic să fie împreună cu iubita lui Cerboaică.

Desigur, la o primă vedere acțiunea noului roman al lui Alecu Ivan Ghilia nu este nici spectaculoasă și nici complicată. Ea rămâne, însă, interesantă cel puțin din două motive: întâi fiindcă, din câte știm, acest subiect este pentru prima oară abordat de către scriitorul român, apoi, prin arta scriiturii, Alecu Ivan Ghilia are o îndelungată experiență de prozator și asta îi permite să dea adâncime cărții prin introspecțiile psihologice, prin sublinierea cadrului efectiv de desfășurare a evenimentelor, prin atmosferă și nu în ultimul rând printr-un fluid tainic al povestirii.

Ar mai fi de adăugat, în plus, un anume meșteșug al descrierilor de natură. Din acest punct de vedere ultimele capitole (cele în care este descrisă viața Cerboaică în pădure) sunt mișcătoare și-l trădează în tot locul pe poetul Alecu Ivan Ghilia, fără ca paginile să păcătuiască prin dulcegării sau edulcorare.

Coincidența onomastică din titlul romanului cu un personaj invocat nu demult de către Adrian Năstase îl induce în eroare, e adevărat, pe cititor, dar acesta este, până la urmă, recompensat de o lectură captivantă.